

תמצית הדף

סיכומים קצרים וברורים ללומדי הדף היומי

גליון 48 ללומדי דף הכולל | בבא בתרא קמ"ב. עד קס"א: | טבת ה'תשפ"ה

הקנאה לעובר

מלבד המחלוקת הידועה אם אדם יכול להקנות דבר שלא בא לעולם, יש מחלוקת אם אפשר לזכות לעובר לפני שנולד, או שרק אם אמר שיקנה כשיוולד קנה, או שבכל אופן לא קנה. וכן יש מחלוקת האם עובר שמת אביו נחשב כבר יורש או לא.

לרב הונא המזכה לעובר ע"י אחר לא קנה, אף אם אמר שיקנה אחרי שיוולד.

והא דתנן במתני' **אם תלד אשתי יטול וכו'**, איני יודע מי שנאה לא מצינו לא יחיד ולא רבים, **דאף לר"מ** דס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ומצינו ביבמות צ"ג שרב הונא עצמו סובר כר"מ, לא שמענו שאפשר להקנות כשהקונה אינו בעולם. **ואף לרבי יוסי** שעובר יורש, (ואם אביו כהן פוסל את העבדים לאכול בתרומה דעובר במעי זרה זו הוא, ואינו יליד כהן עד שיצא ממעי אימו, ומזה שמעינן שלרבי יוסי יש לעובר חלק בעבדים, ואינו מאכיל את אימו בתרומה כיון שהוא זר. ורש"י ביבמות מפרש שהוא פוסל את אמו שהיא בת כהן אם אביו ישראלי, ואינו מאכיל אם אביו כהן ואמו בת ישראלי, דעובר במעי זרה זו הוא), מ"מ דווקא בירושה שהיא באה מאיליה קונה דיש לזה כח לתפוס, ולא להקנות במתנה. **ואף לרבי יוחנן בן ברוקה** שאפשר להעביר את הירושה מבן לבן אחר, מ"מ לא מצינו שאפשר להעביר לעובר, דמנין לנו לומר שהוא סובר כרבי יוסי. ואין להעמיד את המשנה באומר המבשרני (וכנ"ל), או בשילדה כבר, דמלשון מתני' מוכח דלא איירי בהכי.

קמ"ב. שיטת רב נחמן שהמזכה לעובר לא קנה, ואם אמר שיקנה אחרי שיוולד קנה, דעובר נחשב בעולם, אבל המוכר פירות דקל יכול לחזור בו אף משבאו לעולם.

שיטת רב ששת שהמזכה לעובר קנה, אפי' אם לא אמר שיקנה לכשיוולד.

רב ששת מוכיח שעובר קנה מהמבואר בברייתא שגר שמת ואחרי שבזזו ישראל נכסיו שמעו שיש לו בן או עובר, חייבים להחזיר להם, ואם החזירו ואח"כ שמעו שהבן מת או שאשתו הפילה, צריך לזכות מחדש בנכסים. והוכיח רב ששת ממה שצריך לזכות מחדש כשהפילה, שהמזכה לעובר קנה.

ואב"י דוחה דשאני ירושה שהיא באה מאיליה. **ורבא דוחה** שהטעם שצריך להחזיק מחדש, משום שמתחילה החזיקו בצורה רפויה ולא נתכוונו להחזיק לגמרי כיון שיש להם ספק, ונפקא מיניה שהחזיקו אחרי ששמעו שהעובר מת, והתברר שלא מת, שלרוב נתכוונו לחזקה גמורה אע"פ שאח"כ התברר שאז עדיין לא מת, ולאב"י א"א להחזיק קודם מיתת העובר, דעובר קונה בירושה הבאה מאיליה.

והא דתנן שתינוק בן יום אחד נוהל ומנחיל, ומשמע שלפני הלידה אינו נוהל ומנחיל, רב ששת מבאר שכן יום אחד נוהל בנכסי אמו, ואם מת

מנחיל נכסים אלו לאחיו מן האב, שהרי אינם יכולים לירש מאמו של אחיהם, אבל עובר לא, דאם מת הוא ואמו, הוא מת לפניו, ואף שראינו שפירכס אחרי אמו, הוי כפרכוס זנב הלטאה, אבל אם האם מתה תחילה עובר יורש ומנחיל לאחים מן האב.

קמ"ב: ובאופן אחר יש לברר דין תינוק הנ"ל, שתינוק בן יום אחד **ממעט מחלק הבכורה**, ואם מת אח"כ מתחלקים כל האחים והבכור בנכסיו בשוה, אבל עובר אינו ממעט חלק בכורה ואינו נוטל מהירושה אלא מחלק הפשוט של כל האחים והבכור, והבכור נוטל חלק בכורה כפי מספר הבנים שהיו בשעת מיתת האב, דכתיב "וילדו לו".

בכור שנולד לאחר מיתת אביו כגון שנולדו תאומים, או ששתי נשים ילדו, אינו נוטל פי שניים, דכתיב "יכיר", אבל בנוולד בחייו אפי' לא ראהו אביו נוטל פי שניים, דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו.

שיטת רבי יוחנן שהמזכה לעובר לא קנה, אבל המזכה לעובר שהוא בנו קנה, דדעתו של אדם קרובה אצל בנו וגמר ומקני בכל ליבו, **ושמואל** אמר בפני עשרה לפרסומי מילתא שהמזכה לעובר קנה, **והלכתא** שהמזכה לעובר לא קנה א"כ הוא בנו, וכרבי יוחנן.

הקנאה שחלקה לא חלה

קני כחמור - האומר לאשתו שנכסיו יהיו לבנים שיהיו לו מומנה ועדיין לא היתה מעוברת, הם ודאי לא קונים אף דדעתו של אדם קרובה אצל בנו, ואם אמר לבן אחר שיקנה ג"כ חלק כמוהם, י"א שהוא מקבל חלק נוסף מלבד הירושה, שאם היו ד' בנים נוטל רבע מהנכסים, ובשאר חולק עמהם בשוה, וי"א שאינו מקבל חלק נוסף מלבד הירושה כיון שתלה את המתנה שלו במתנה שלהם, דאילו אמר ליה קני כחמור מי קני, (ונחלקו אם הלכה שיש לו חלק כמו הקשישים ולא כהדרדקי, או שכיון שהדבר תלוי בטעם אין לו חלק).

קמ"ג. קני את חמור -

לרב נחמן האומר קני את חמור קנה מחצה דלא תלא זה בזה. והכי קיימא לן. ולרב המנונא לא קנה כלום דלא גמר בדעתו להקנות לזה בלא זה, ולרב ששת קנה הכל דאדם יודע שאין חמור קונה, וכוונתו להקנות הכל למי שיכול לקנות.

רב ששת מוכיח כדבריו ממה שהתורם קישות, שאין לתרום מן הרעה על היפה, ואין מר בקישות אלא חלקה הפנימי, ולכן לרבי יוסי יוסף כביצה מקישות אחרת על החלק החיצוני כדי שלא יתרום מהרעה, ומבואר שאף שהתרומה לא חלה על החלק הרע, היא חלה על החלק היפה, וה"ה בקני את חמור.

והגמ' דוחה ששם מדאורייתא חלה תרומה מהרע על היפה ואינו אלא איסור, דכתיב "ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו".

המקדש חמש נשים שביניהם ב' אחיות, ע"י כלכלה של תאנים שלהם בשנה השביעית דהוי הפקר, אבל בשאר השנים לא, דהמקדש בגזל אינה מקודשת ואפי' בגזל זידה, וקיבלה אחת ע"י כולם דאשה נעשית שליח לחברתה אפי' במקום שנעשית לה צרה, תלוי דין זה בדין קני את וחמור, ואם אמר הראויה מכס לביאה תתקדש לי הנכריות מקודשות והאחיות אינן מקודשות דהוי קידושין שאין מסורים לביאה.

פירוש כוונת נותן נכסיו

האומר לאשתו שנכסיו לה ולבניה, לרב יוסף היא מקבלת מחצה, כמו שאמר רבי על הפסוק "והיתה לאהרן ולבניו" שהלחם הפנים התחלק מחצה לאהרן הכהן הגדול ומחצה לבניו, ונוטל אחת משתי חלות של עצרת, וד' או ה' מלחם הפנים, ולרבי לעולם נוטל ה' (ומפרש התם אמאי אינו נוטל ו'), ואב"י דוחה דשם בלאו קרא היה אהרן בר חלוקה וממילא כוונת הכותב שיקבל מחצה, משא"כ הכא שבלי שהיה נותן לה לא היתה מקבלת כלום, והגמ' מביאה ששמואל ורבי יוחנן נתנו לאשה חצי, ועוד היה מעשה שהמלך הטיל מס על העשירים והשרים ואמר רבי שכל צד ישלם חצי, והגמ' דוחה ששם היו השרים מסייעים לעשירים קצת, וכיון שעכשיו המלך כתב גם את השרים כוונתו להוסיף שישלמו חצי.

קמ"ג: האומר הרי עלי מנחה מאה עשרון להביא בשני כלים לכתחילה מביא שישים בכלי אחד וארבעים בכלי אחד, ואף לרב יוסף שכוונתו לחצי חצי, שאני הכא דכוונתו לקרבן גדול בכלי אחד, ואמר בשני כלים כיון שא"א להביא בכלי אחד יותר משישים, שכן הציבור מביאים ביום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, ס"א בכלי אחד, ודיו ליחיד שיהיה פחות מהציבור באחד, ורבי שמעון אמר טעם אחר, מפני שיותר משישים אינם נבלים יפה בכלי אחד, ובדיעבד אם הביא חמישים בכל כלי יצא.

והלכה כרב יוסף בשדה בקונה שדה הסמוכה לשדה אביו, ומת אביו, ענין שיכול המקנה לחזור בו בעסקים באותו ענין, ומחצה כנ"ל, שהאשה יורשת מחצה ושאר היורשים מחצה, אבל בשאר המחלוקות רבה ורב יוסף הלכה כרבה.

השולח חתיכות בגד לבני ביתו ולא פירש למי, נותנים לבנים מה שראוי להם ולבנות מה שראוי להן, ואם יש כלה נותנים לה ולא לבנות, אבל אם הבנות לא נשואות שהם מוטלות עליו נותנים לבנות ולא לכלה.

האומר נכסי לבניי ויש לו בן ובת, אין ראייה ממה שאמר לבני שהכונה גם לבתו, דהא כתיב "ובני דן חושים" ואם תאמר שהכונה שהיו מרובים כחושים של קנה שגדלים הרבה ביחד הרי כתיב "ובני פלוא אליאב", וכתוב "ובני איתן עזריה".

ואם יש לו בן ובן הבן, לרב חביבא דרך לקרוא לנכד בן, ולמר בר רב אשי איר לדרך לקרוא לו בן, וכן

מבואר ממה שהמודר הנאה מבנים מותר בבני בנים. ולענין פריה ורביה בני בנים חשיבי כבנים.

למי שייך השבח שהשביחו היורשים את הירושה-

אם הבנים הגדולים השביחו את הירושה לפני חלוקתה, אם השביחו ע"י הירושה עצמה ששכרו פועלים מנכסי אביהם ולא הוציאו משלהם כלום, השבח מתחלק לכל היורשים, והטעם משום שהגדולים מחלו לקטנים, שאם היו אומרים לקטנים מה הם עושים היו אוהבי הקטנים שוכרים אחרים שיעשו זאת עבורם, אא"כ התנו לפני שהשביחו שהם יקבלו את מה שישביחו, ואם השביחו את הירושה מכספם אף בלא התנו השבח לעצמם, ובאודייני (-בור וכיסויו) כיון שגם הקטנים יכולים לעשות זאת, השכר מתחלק לכל היורשים. ורב ספרא השביח את נכסי הירושה בלא תנאי, ואמר רבא דכיון שהוא גברא רבה ודאי לא טרח לאחרים והוי כאילו התנה.

קמ"ד. ואם האשה השביחה את הירושה, והיינו אשה יורשת כגון שנשא את בת אחיו, ומת הוא ואחיו, ואח"כ מת אביו, ואשתו ובניו יורשים את הסבא, או בבת בין הבנות, או בבת הבן בין הבנים, או שאמר הבעל שאשתו תיטול כאחד מן הבנים, דינה כמו אם אחד האחים השביח שבסתמא השבח לכל היורשים, ואין אומרים שכיון שאין דרכה לטרוח הוי כאילו פירשה, ואם פירשה השבח לעצמה, ואין אומרים שכוונתה לטובת היתומים וחזרה בה ממה שהתנתה. ואלמנה שצריכה לגבות כתובה, ואמרה בבית דין שהיא משיבחה את הנכסים עבור עצמה, השבח לעצמה, ואם היא נוטלת מזונות הא תנן דמעשי ידיה שלהן, ואם נתעצלו בית דין להשביעה על כתובתה השבח לעצמה, אבל בסתמא השבח ליורשים, ואינה גובה כתובה אלא ממה שהניח בעלה, אפי' אינו אלא רביע כתובתה.

בן שהשיאו אביו אשה בבית אם הוא הבן הגדול שהוא חביב עליו יותר מאחרים ונישא ראשון ואשתו בתולה וזו אשתו הראשונה, קנה הבן את הבית, ודין זה הוא הלכתא בלא טעמא וזה תקנת חכמים לכבוד החתן, דגנאי הוא לשאת אשה בלי מקום לדור בו, ואיירי שיש לאב בית אחר לדור בו, ואם ייחד האב בית וכלי בית, והיו מונחים בבית זה כלים של האבא, לא קנה הבן את הבית, ו"א שאפי' הניח בבית שובך לא קנה הבן, וי"א אפי' כלי של דגים מטוגנים, ומר זוטרא תלה בבית סנדל, ורב אשי תלה כוס שמן. ואם ייחד לו בית ועליה קנה את הבית ולא את העליה, והגמ' מסתפקת מה הדין אם ייחד לו בית ואכסדרא, או שני בתים זה לפנים מזה דאף אם תמצא לומר שאכסדרא משועבד לבית י"ל ששני בתים לא קנה, תיקן.

הכותב כל נכסיו לאשתו, לא התכוון אלא לעשותה אפוטרופוס כדי שיכבדה הבנים, דלא מסתבר שיעקור נחלת הבנים לגמרי.

מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה, וטעם התקנה כדי שלא יצטרכו לטרוח לקנות.

דין אחים השותפים בירושה

קמ"ד: אם נפל אחד היורשים לעבודת המלך, אם זה מחמת האחים שמנהג המלך להעמיד אחד מכל בית, הרווח מתחלק לכולם, ואף אם חרף יותר אין אומרים שנטלוהו מחמת חריפותו, ואם נטלוהו מחמת עצמו והיינו מחמת חשיבותו או חריפותו הרווח שלו.

ואם אחד האחים נטל ממונן והלך ללמוד תורה או

אומנות, יכולים האחים לומר לו שאין לו מזונות אלא כשהוא עמהם, וימעטו לו כפי שנתמעטה ברכת הבית, וכרב הונא שברכת הבית היא לפי מספר הדרים בו, י"מ משום נר לאחד נר למאה, וי"מ משום שמזלא דבי תרי עדיף.

ואם חלה בפשיעה רפואתו משל עצמו, ואם באונס משל האחים, וכרבי חנינא דהכל בידי שמים חוץ מצינים פחים, י"מ צינה וקור, וי"מ חום וקור, שאלו ביד האדם להשמר מהם.

חזרת שושבינות כשמת האב-

דרך השושבינות שהשמח בחופת חבירו אוכל עמו ונותן לו מתנה, והוא מחזיר לו כשהוא נושא אשה.

אם האב שלח שושבינות ומת, אין המקבל חייב להחזיר, דיכול לומר תנו לי שושביני ואשמח עמו, דאין העיכוב תלוי בו.

ואם שמח עמו בשבעת ימי המשתה ומת לפני שהספיק לתת את השושבינות, חייב להחזיר לו כיון ששמח עמו, והרי היא של כל האחים, שהרי היא נגבית בבית דין כדין מלוה אביהם, (אבל סתם מתנה בלי חופה, או בחופה אבל אינו אוכל שם, אינה נגבית בבית דין, מפני שהיא גמילות חסדים).

ואם חזרה לאחד האחים במתני' משמע שהיא של כולם, ובברייתא מבואר שהיא של מי ששלחו לו, ורב אסי שזה תלוי אם האבא ייחד ששולח את השושבינות דווקא ע"י בן זה, ולשמואל בסתמא השושבינות לאח, ומתני' איירי במת וירשו היבם, דאין היבם נוטל בראוי כבמוחזק דבכור קרייה רחמנא. ואם האב קיבל שושבינות, מחזירים מנכסי כולם, דמצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם.

ארוסה שלא נישאת, אם צריכה להחזיר את כסף הקידושין-

קמ"ה. המקדש אשה בכסף ומת בתולה גובה מאתים ואלמנה גובה מנה, ואיירי שכתב שיש לה כתובה מן האירוסין, אבל בלא כתב הוי בעיא דלא איפשטא, ולענין כסף הקידושין אם הבעל מת אינה חייבת להחזיר, דיכולה לומר תנו לי בעלי ואשמח עמו.

ואם מתה היא לרבי נתן הדבר תלוי אם נוהגים באותו מקום להחזירם או לא, ולרבי יהודה הנשיא אין מחזירים, דקידושין לטיבועין ניתנו, ומ"מ מודה שבסבלונות והיינו תכשיטים ששולח לארוסתו אחרי שקידשה, אם נהגו להחזיר מחזירים.

ובברייתא אחרת נחלקו בזה באופן שארוסה לכהן נאנסה (דאילו ברצון אין לה כתובה), לר"מ אינה מחזירה את כסף הקידושין, ולר"י מחזירה, ולרבי יוסי מחזירה חצי דמספקא ליה אי קידושין לטיבועין ניתנו או לא, וממון המוטל בספק חולקין.

ולענין הלכה מוהרי הדרי מוהר הוא ממון שמקדים לה באירוסין שיכתוב לה אותו בכתובתה כשתינשא, אבל כסף הקידושין לרב נחמן בנהרדעא נהגו להחזיר, ולרבה ורב יוסף אין מחזירין, ולרב פפא אין מחזירים אא"כ היא אינה רוצה להנשא לו, ולאמימר אין מחזירין שמא יאמרו קידושין תופסים באחותה, ואף שאמר רב אשי שגיטה מוכיח עליה בדותא היא, דיתכן שאחד שמע שהחזירה את הכסף ולא שמע על הגט.

דיני שושבינות

בזמן חז"ל היה נהוג שכאשר אדם נושא אשה היו ידידיו שולחים לו מתנות בשבעת ימי המשתה, ואוכלים ושותים עימו בימים אלו, ומתנות אלו נקראים

'שושבינות', ואינן מתנה גמורה, אלא זה ניתן על דעת שהמקבל יחזיר לו כאשר הוא נישא. ולהלן יבוארו דיני השושבינות.

קמ"ה: נגבית בבית דין, דכמלוה דמיא.

חוזרת בעונתה ולא לפני שהשני ישא אשה, דלדעת כן הלווהו.

אין בה משום ריבית אם מחזיר לו יותר, מפני שלא מחזיר לו יותר בתורת ריבית, ויכול גם לפחות לו.

אין שביעית משמטתה, דלא קרינן ביה לא יגוש, דאין שביעית משמטת אם לא הגיע זמן פרעון.

אין הבכור נוטל בה פי שניים היכא דחוזרת לאמצע כדלעיל, דאין הבכור נוטל פי שניים בראוי, בין גבו קרקע בין גבו מעות.

אם מי שחייב שושבינות היה בעיר הוא צריך לבוא לחתונה והשושבינות נגבית בבית דין, ואם לא שמע את קול הפעמון יש לו תרעומת על שלא הודיעו אבל חייב לתת את מתנת השושבינות, ומוריד את דמי האוכל שלא אכל, והיינו עד זוז לא משלם, עד ד' זוזים משלם חצי, ומכאן ואילך כפי שהיה אוכל.

השושבינות חוזרת באופן שהיתה בראשונה, שאם עשה עמו בפומבי, או שעשה עמו בבתולה, או שעשה עמו באשה שניה, יכול לומר לו שיעשה עמו רק כדרך שעשה הוא. וכן אין השני יכול לבקש שישמח עמו בב' נשים, ויתן בכל אחת חצי, דאינו רוצה לטרוח בשתים.

סוגי עשירות בתורה- בעל הגדות דומה לעשיר גלוי שדורש בכל מקום, מתוך שאין ההגדות צריכות עיון, בעל פלפול דומה לשולחני עשיר או עשיר בשמן שמרויחים תדיר, ובעל שמועות דומה לעשיר במידה כמוסה שכשמיגיע עת הוראה יגלה שמועותיו. והכל צריכים לבעל גמרא סוגיות התלמוד ותירוצי משניות וברייתות, דאין למדים הלכה ממשנה בלא תלמוד כמו שצריכים למרי חטיא.

כל ימי עני רעים זהו בעל תלמוד שממית עצמו לכוון הלכות ולתרך הוויות, **וטוב לב משתה תמיד** זהו בעל משנה, ורבא אמר איפכא שבעל משנה אינו יכול להורות הלכה ממשנתו ואינו יכול לתרצם, משא"כ בעל תלמוד. ולרבי חנינא קאי על אשה טובה או רעה, ולרבי ינאי קאי על איסטניס ומי שדעתו יפה שאין מזיק לו שום דבר מיאוס ולכלוך, ולרבי יוחנן קאי על רחמן שליבו בוכה תמיד ואכזר, ולרבי"ל קאי על מי שדעתו קצרה שעינו רעה בשלו ושל אחרים או רחבה. ואמרו ריב"ל ששבתות וימים טובים נכללים בימי עני רעים אע"פ שהיו מחלקים בהם מנות, משום ששינוי וסת סוג המאכל הוא סיבה לתחילת חולי, ובן סירא מוסיף שגם לילות עני רעים, מפני שגגו נמוך והגשם יורד לשם, וכרמו גבוה והזבל נופל משם לכרמים של עשירים שנמצאים במקום שנח לעסוק בהם.

דיני הסבלונות כשלא נישאו

סבלונות היינו מתנות שהחתן שולח לכלה, ולהלן יבואר מתי צריך להחזיר מתנות אלו לחתן באופן שלבסוף לא נישאו. (ובמסכת קידושין (3): נתבאר האם באשה שלא נתקדשה וקיבלה סבלונות תולים שהסבלונות נשלחו לשם קידושין).

קמ"ו. השולח סבלונות לבית חמיו, שמנהג חתנים לשלוח למחרת הקידושין לכבוד אשתו תכשיטים ומיני פירות וכדי יין ושמן, **אם אכל שם** סעודת חתן אפי' בדינר אינו גובה אם מת הוא או היא או שחזר בו, אפי' אם שלח

מאה מנה, מפני שמחמת חיבת שמחת אכילה מחל על הסבלונות העשויות ליבלות, ואיירי בשלחם בסתמא ולא כדי שיבואו עימה לבית בעלה, ואם לא אכל שם או שאכל פחות מדינר גובה.

אם שלח סבלונות מרובים או מועטים שתיבי עימה לבית בעלה, גובה אותם.

הגמ' מסתפקת מה הדין **בשתה**, ופושטת ששתיה דינה כאכילה, דמעשה ששיגר אחד מאה קרונות וכו' והוציאו לו כוס של חמין ושתה ומת.

הגמ' אומרת שאין מהמעשה ראייה שאף בפחות מדינר אינו גובה, דדילמא שחקו לו בחמין מרגניתא ששוה אלפא זוזי, אך יש ללמוד משם **שפתח בית חמיו כבית חמיו**.

הגמ' מסתפקת מה הדין אם שלח **שליח** והשליח אכל עמהם. ואם כשאכל **בפחות מדינר** מחל על חלק מהסבלונות, וכגון אם אכל בחצי דינר אם מחל על חצי מהסבלונות. ומה הדין **כשהשביחו הסבלונות** אם השביחו לו שהרי חוזרים אליו, או שכיון שאם יאבדו או יגנבו ישלמו לו, ברשותם השביחו, תיקו.

סבלונות שבלו א"צ להחזירם דנמחלו ע"י הסעודה וכו', אבל אם עשויים ליבלות ולא בלו, הגמ' מסתפקת אם צריך להחזירם, ואם הם דבר מועט א"צ להחזירם, ושאינם עשויים ליבלות כגון תכשיטי כסף וזהב צריך להחזירם.

מעשה באחד ששיגר יין חדש ושמן חדש וכלי פשתן בעצרת. ובא להשמיענו חשיבותא דארץ ישראל שפירותיה ממהרים להתבשל בעצרת, או שאם טוען שזה מה ששלח טענתו טענה.

מעשה באחד שנכנס לחורבה לבדוק אם אשתו תתרנית שאינה יכולה להרית, וזה מום שבסתר דבקידיש בסתמא תצא בלא כתובה ומיהו גט בעיא, ונפלה עליה החורבה ומתה, ואמרו חכמים **שכיון שנכנס לבודקה אינו יורשה**, ואיירי בנשואה, ושמיעין מהכא שמי שמתה אשתו מתוך קטטה שדעתו לגרשה שוב אינו יורשה, כמו שאין לו פירות. וי"א דאיירי בארוסה, וצ"ע שהרי אף בלא עליה בימי אירוסין אינו יורשה עד שתכנס לחופה. ולרבינו יעקב איירי בנשואה, ואיירי שהחורבה שלו, שאם נכנסה הארוסה לרשותו יורשה.

קמ"ו: סבלונות מועטים שתשתמש בהם כשהיא בבית אביה, א"צ להחזירם. ואמר רבין סבא, שאם הוא או היא מתו או שהוא חזר בו, צריך להחזיר סבלונות שאין עשויים ליבלות, ולא מאכל ומשתה, אבל אם היא חזרה בה צריכה להחזיר אפי' כישא דירקא, לפי דמי בשר בזול, והיינו לפחות עד שלישי, מפני שאם היתה יודע שצריך להחזיר לא היתה אוכלת, אבל בזול משלמת כיון שנהנית.

המשך דיני שכיב מרע

שכיב מרע שכתב נכסיו ועמד, אם כתב כל נכסיו חוזר אפי' קנו מידו, דלא היה נותן הכל אם לא מחמת מיתה, ואם לא כתב כל נכסיו (וכתוב בו קנין שהרי מתנת שכיב מרע במקצת בעי קנין אע"פ שמת, ומצוה מחמת מיתה שהזכיר מיתה בשעת צוואה לא בעי קנין אם מת, אבל אם עמד חוזר אע"ג דקנו מיניה) אינו חוזר, דאזלינן בתר אומדנא דשלא מחמת מיתה נתן, ואע"פ שלא פירש. וה"ה בחילק בלא כתיבה. וכגון שהיה עדים שהיה שכיב מרע בזמן המתנה, או שכתוב כך בשטר.

לרב נחמן מתני' כר"ש בן מנסיא דס"ל שאם בנו הלך למדינת הים ושמע שהוא מת וכתב כל נכסיו

ולא כתב שנותן מחמת שבונו מת ובנו חזר אין מתנתו מתנה, (ולת"ק מתנתו מתנה כיון שלא פירש). ולרב ששת שאני הכא שזה אומדנא דמוכח, אבל הולא שרוב חולים לחיים ולא ציווה מחמת מיתה ליכא אומדנא דמוכח כולי האי.

לרב ששת מתני' כר"ש שזורי, דתיקנו חכמים שהיוצא בקולר והמפרש והיוצא בשיירה שאמר כתבו גט לאשתי, יכתבו ויתנו לה שכיון שאין דעתו מיושבת עליו שכתב לומר תנו, ור"ש שזורי אומר שה"ה במסוכן הקרוב למיתה, דכוונתו לפטור את אשתו מן היבום. ולרב נחמן שאני הכא שאמר כתבו.

קמ"ז: חולה המוטל במיטה שאמרו לו נכסיך למי ואמר שחשב שיש לו בן ויתן לו את נכסיו, אבל **עכשיו ששמע** שאין לו בן נכסיו לפלוני, או שאמר שחשב שאשתו מעוברת ונתברר לו שאינה מעוברת, ונודע שיש לו בן או שאשתו מעוברת, באופנים אלו לכו"ע אין מתנתו מתנה, כיון שאמר מפורש שנותן לאחר בגלל שאין לו בן, ואין אומרים שכוונתו להזכיר צערו להתאונן על מיתת בנו, אבל אין כאן אומדנא דמוכח שכוונתו לתלות את המתנה במיתת בנו, קמ"ל.

מנין למתנת שכיב מרע שהיא מן התורה-

רב יליף מדכתיב **והעברתם** את נחלתו לבתו, לרמז על העברה ע"י מתנת שכיב מרע, שהוא ברשות הבת בלא קנין.

רבה בר אבוה יליף מדכתיב "ונתתם את נחלתו לאחיו" לרמז על נתינה אחרת ע"י מתנת שכיב מרע, (ומ"העברתם" יליף שרק ע"י בת הנחלה עוברת משבט לשבט, ע"י שבנה ובעלה יורשים אותה. ורב לא יליף מ"ונתתם" דאורחיה דקרא הוא).

רב מנשיא בר ירמיה יליף מדכתיב (על חזקיהו) "צו לביתך כי מת אתה", בצוואה בעלמא, אלמא צוואת שכיב מרע בעלמא קונה.

רמי בר יחזקאל יליף מדכתיב (על אחיתופל) "ויצו אל ביתו ויחנק" בצוואה בעלמא.

ג' דברים **ציוה אחיתופל את בניו**, אל תהיו במחלוקת, אל תמרדו במלכות בית דוד, ושאל **יום טוב של עצרת** - חג השבועות יהיה ברור בלא עננים, יזרעו חייטים שהחייטים יצליחו באותה שנה, וי"א שיהיה בלול - מעונן, ובנהדרעי אמרי שאף אם יהיה בלול אם יהיה בו רוח צפונית שמפזרת את העננים, נקרא ברור. ואבא שאול אמר שאם הוא ברור זה סימן יפה לכל השנה, (ולרב זביד אם היום הראשון של השנה הוא סימן לכל השנה, אם הוא חם תהיה שנה חמה ברובה, ואם הוא קר תהיה שנה קרה, ונפקא מיניה לתפילתו של כהן גדול).

ולרב יצחק בר אבדימי הדבר תלוי **במוצאי יום טוב האחרון של חג** דבחה נידונים על המים, שאם עשן המערכה נוטה בו לצד צפון והיינו ע"י רוח דרומית, היו העניינים שמחים ובעה"ב עצבים, לפי שהגשמים מרובים והפירות מרקיבים ומתוך שאינם יכולים להשמר הם נמכרים בזול, ואם היה העשן כלפי דרום היו העניינים עצבים ובעה"ב שמחים, לפי שהגשמים מועטים ובאותם גשמים הפירות מתברכים והפירות משתמרים ונמכרים ביוקר, ואם היה נוטה למזרח הכל שמחים, ואם היה נוטה למערב הכל עצבים שרוח מזרחית מונעת מטר ומביאה בצורת ויוקר גדול ופירות הקרקע אינם צומחים. וכל זה לבני ארץ ישראל שארצם גבוהה וצריכים הרבה מטר,

אבל לבני בבל שארצם שוכנת במצולה והיא לחה ואינה צריכה כ"כ למטר, רוח מזרחית יפה ורוח מערבית קשה, ורוח צפונית יפה לחיטים שהביאו שלישי שאינם צריכים למטר, וקשה לזיתים בשעה שיניצו, ורוח דרומית להיפך מזה.

קמ"ז: לרב נחמן מתנת שכיב מרע היא **תקנה דרבנן**, וקראי דלעיל עצה טובה קמ"ל, כדי שלא תיטרף דעתו עליו מתוך צער שמא לא יקיימו צוואתו, ועשאוה חכמים כשל תורה, דאף שלרב נחמן המוכר שטר חוב לחבירו ומסרו לו וכתב קני לך איהו וכל שעבודיה, אי נמי כדפסקין אותיות נקנות במסירה, וחזר המוכר ומחלו מחול דהשעבוד לא נעקר המלוה ויכול למחול שעבודו, ולא עדיף הלוקח מהמוכר, ומ"מ צריך להחזיר לו את המעות, דלהלכה דנים דינא דגרמי, ואפ"י היורש של המלוה מוחל מ"מ אם נתנו במתנת שכיב מרע אינו יכול למחול, וכתב הרשב"ם דאיירי בכותב כל נכסיו, או בכותב מקצת נכסיו וע"י קנין, אי נמי בלא קנין אף דאי עמד חוזר.

שכיב מרע שאמר ידור פלוני בבית זה או שיאכל פירות דקל זה, אין באמירתו כלום דדוירים אין בהם ממש לקנותם, ופירות דקל לא באו לעולם, ומה שלא מועיל בברייתא ע"י קנין, לא מועיל בשכיב מרע ע"י דיבור, ולא קנה עד שיאמר שיתנו לו את הבית או הדקל.

קמ"ח: הקנאה שאינה מועילה בבריא, אינה מועילה באמירת שכיב מרע, ומ"מ אם אמר תנו הלוואתי שבעל פה לפלוני והלוה יפרעם לו, מהני אע"ג דליכא בבריא כיון דמלוה להוצאה ניתנה (ומ"מ בשטר קונה אם מסר לו את השטר), י"מ משום דמתנת שכיב מרע כירושה, וי"מ משום דאפשר להקנות חוב וכן פקדון בבריא במעמד שלשתן.

שיור מקום הפירות - שכיב מרע שהקנה דקל לאחד ונמלך ונתן פירות לאחר, יש להסתפק אי שייר לעצמו את הענפים, דמתחילה שייר הענפים ולא נתן אח"כ אלא את הפירות, והוי כשייר קרקע כל שהוא כיון שהאילן מחובר לקרקע, והוי מתנה ואם עמד אינו חוזר, אם עשו קנין, ואף אם לאחר לא הוי שיור, מ"מ בשייר הפירות לעצמו שייר גם את הענפים, דכל לשון מיותר בא לשייר לעצמו קצת מן המתנה, וכמו שמצינו שהמוכר בית ושייר דיוטא העליונה - עליה העליונה שע"ג הבית, ששייר לעצמו גם את מקום הזיזים. (ולרבי אבא הסתפקו מה הדין אם בריא מכר בית לאחד ודיוטא לאחר אי הוי שיור, ואם תמצא לומר דהוי שיור האם באמר חוץ לדיוטא הוי שיור, ועל זה אמר רב נחמן שלרב זביד שבמוכר בית סתמא לא קנה דיוטא העליונה, באומר חוץ לדיוטא הוי שיור, דשייר מקום הזיזים).

קמ"ח: דיני שכיב מרע שעמד-

שכיב מרע שחילק את כל נכסיו, אם היתה כוונתו מתחילה לחלק הכל, אם מת קנו כולם, ואם עמד חוזר מכולם, אבל אם מתחילה היתה כוונתו לתת חלק מנכסיו ונמלך ונתן הכל, אם מת קנו כולם, ואם עמד יכול לחזור בו רק מהנכס האחרון אבל בשאר הנכסים הרי שייר בהם כל שהוא, דסתמא דשכיב מרע שאינו מחלק אלא אחרי שמתבונן, ולא התבונן מה לתת לכל אחד אלא נמלך הוי.

לרב נחמן שכיב מרע שחילק כל נכסיו ועמד אינו חוזר, דחיישין שיש לו נכסים במדינה אחרת, ואינו חוזר אלא אם אמר "כל נכסיו" דהם נתונים בכל מקום שהם ואין כאן שיור, או אם מוחזק לנו שאין לו נכסים אחרים.

שכיב מרע שחזר בו מחלק ממה שנתן לאדם אחד ונתנם לאחר, דאמרינן דייתיקי מבטלת דייתיקי, הוי חזרה בכל הנתנה דגלי דעתיה שמתחרט בראשון, וממילא יש שיעור במתנת השני, והיורשים מוציאים מהראשון את השאר. וממילא שכיב מרע שנתן כל נכסיו לאחד, וחזר ונתן מקצתם לשני, בין אם מת בין אם עמד השני קנה והראשון לא קנה, ואם נתן מקצתם לראשון וכולם לשני, אם עמד קנה הראשון ולא השני, ואם מת שניהם קונים.

הגמ' מסתפקת מזה הדין **בשכיב מרע שהקדיש או הפקיר או חילק כל נכסיו לעניים**, אם גם בזה אם עמד חוזר, דלגבי עצמו לא גמר ומקני, או שלגבי הקדש, או בהפקר שהוא לעניים ולעשירים וכוונתו לשמים לכל מי שיבוא ויזכה, אי נמי הוציאו לגמרי מרשותו ואינו רוצה עוד להנות ממנו, ואם תמצא לומר שבהפקר חוזר מה הדין או לגבי צדקה, גמר ומקני אף אם יעמוד, תיקו.

קמ"ט. שכיב מרע שמכר כל נכסיו ועמד, אם המעות בעין חוזר דהשאים בעין כדי שיחזירם אם יעמוד מחוליו, ואם פרעם בחובו אינו חוזר.

אלו לשונות מועילים במתנת שכיב מרע- אם אמר יטול או יזכה או יחזיק או יקנה, זהו לשון מתנה, ובברייתא איתא שגם יחסין וירש הם לשון מתנה בראוי ליורשו, וכרבי יוחנן בן ברוקה. ויש להסתפק מה הדין אם אמר יהנה בהם, או שיראה בהם, או שיעמוד בהם, או שישען בהם, תיקו.

שכיב מרע שהודה שנכסיו לפלוני ואנו יודעים שהם היו של המודה, קנאם הפלוני באודיתא, ואף דאדם עשוי שלא להשביע את בניו, ולכן אם הודה שהוא חייב לפלוני ופלוני מעות פטורים מלשלם, שאני הכא שהממון בעין וי"ל שהפקידו אצלו או שהשכיב מרע הקנם לו ע"י אחר.

איסור גיורא היה לו פקדון אצל רבא ורצה להקנותו לבנו רב מרי, שהיתה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה, (שבת שמואל נשביט ובא עליה איסור בגיותו ונתעברה ואח"כ נתגייר ואח"כ נולד מרי בר רחל), ואמר רבא שכיון שגר אינו בר ירושה דרחמנא אפקריה לזרעיה דעכו"ם, ממילא מי שאינו בר ירושה כמו רב מרי אינו בר מתנת שכיב מרע, ואינו יכול להקנותם במשיכה מפני שאינם אצלו, ואינו יכול להקנותם בחליפין דאין מטבע נקנה בחליפין, ואינו יכול להקנותם באגב כיון שאין לו קרקע, ולא יוכל להקנותם במעמד שלשתן משום שהוא לא ילך, וממילא יקנה רבא את המעות, דנכסי גר הרי הם כהפקר, ואמרו התלמידים שיכול להקנותם באודיתא, וכך עשה איסור, והקפיד עליהם רבא שהפסידוהו.

קמ"ט: שכיב מרע ששייר כל שהוא מתנתו קיימת, וכמה כל שהוא, לרב קרקע כדי פרנסתו, ולרב ירמיה בר אבא אף מטלטלין כדי פרנסתו הוי שיעור, שהרי יכול לסמוך עליהם אם יעמוד. וטען רב יוסף דבמתני' כתיב שהשיור הוא דווקא קרקע, ואפי' כל שהוא. וטען לו אביי דהא תנן שהכותב כל נכסיו לעבדו יצא בן חורין שהרי העבד בכלל הנכסים ונמצא שהקנה לו את גופו עם שאר הנכסים, ואם שייר קרקע כל שהוא ולא פירש איזה קרקע, לא יצא בן חורין, דעבדים הוקשו לקרקעות ואיכא למימר שכוונתו לעבד (אבל אם שייר שדה מסוימת לא), ואמר רב דימי בר יוסף שגם מטלטלין הוי שיעור לעבד דמיטלטל הוא (אבל לא לכתובה שאם כתב נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כל שהיא איבדה כתובתה, משום מחילה, אבל אם כתב

לה מטלטלין לא, דעיקר גבית הכתובה הוא ממקרקעי), (ולר"ש הרי הוא בן חורין אם שייר קרקע כל שהוא, דשייר קרקע ולא עבד, אא"כ שייר אחד מריבוא בנכסים שכוונתו בזה לעבד, ולא כתב אלא דרך כבוד). והגמ' דוחה דשם כתוב קרקע, כיון שהרישא איירי בקרקע, (קרקע כל שהוא חייבת בפאה ובביכורים ומועילה לכתוב עליה פרוזבול ולקנין אגב דלדברים אלו לא מועיל מטלטלין, אבל יודוי מעשר שייך גם אם אי לו קרקע, דהא דכתיב "ואת האדמה אשר נתת לנו" אכל ישראל קאי, וכדמצינו שישאל וממזרים מתוודים ולא גרים ועבדים משוחררים), אבל כאן אם לא שקרקע דווקא למה כתוב במתני' קרקע.

ק"נ. אם לכל שהוא יש שיעור- לרב יוסף כיון דכתיב בשכיב מרע כל שהוא, מבואר שאין בזה שיעור, והגמ' שואלת מהא דתנן שהשיעור לראשית הגז לחכמים הוא חמש רחלות גוזזות כל שהוא, ואמר רב שצריך שיעור מנה ופרס מכולם, וכל אחת תעשה חמישית משיעור זה. והגמ' דוחה דשם כיון שלרבי דוסא בן הרקינס השיעור הוא מנה ופרס מכל אחת, להכי תני כל שהוא לומר שמספיק שיעור קטן יותר.

המוכר מטלטליו לפלוני שכיב מרע בדיבור או בריא ע"י קנין, בכלל המכר כל כלי תשמישו, אבל לא חיסים ושעורים ובהמות, ואם אמר כל מטלטלאי, גם חיסים ושעורים וריחיים העליונה בכלל שמיטלטלת כדי לתקנה, ואם אמר כל מטלטלאי דמטלטל קונה גם ריחיים התחתונה שגם אותה יכולים לטלטל.

אי עבדא כמקרקע או כמטלטלי-

רב אחא רצה להוכיח שעבדא כמטלטלי ממה שהמוכר עיר מכר בתים שיחין ומערות ומרחצאות ובית הבדין ובית השלחין, אבל לא מכר מטלטלין, ואם אמר היא וכל מה שבתוכה מכר אפי' בהמה ועבדים. והגמ' דוחה דאף אי עבדא כמקרקעי שאני מקרקעי דניידי ממקרקעי דלא ניידי. ואמנם לענין שבועה ולקנותם בכסף שטר וחזקה ושאר מילי דאורייתא ודאי דינם כמקרקעי, והנדון כאן הוא לגבי לשון בני אדם.

רבינא רצה להוכיח שעבדא כמטלטלי מהא דתנן שהכותב כל נכסיו לעבדו יצא בן חורין, ואם שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין, ואמר רב דימי בר יוסף שגם מטלטלין הוי שיעור לעבד אבל לא לכתובה, (ולר"ש הרי הוא בן חורין אא"כ שייר אחד מרובא בנכסים), וביאר רבא הטעם דמטלטלין הוי שיעור לעבד כיון שהוא מטלטלין, אבל לא הוי שיעור לכתובה שהיא קרקע. ורב אשי דחה את הראיה דהטעם בגט הוא משום דלא הוי כרות גיטא, כיון שיש לבעל העבד זכות בשטר, וגמרינן לה לה מאשה דבעינן כריתות, ועוד דשמא כוונתו לשייר גם את העבד.

ק"נ: אלו דינים נאמרו רק בכותב כל נכסיו- שכיב מרע, וכנ"ל.

הכותב כל נכסיו לעבדו, וכנ"ל.

הכותב כל נכסיו לאשתו, לא עשאה אלא אפוסטרופוס.

הכותב כל נכסיו לבניו **וכתב לאשתו קרקע כל שהוא, איבדה כתובתה**, אבל אם שייר קרקע כל שהיא, מיגו דנחתא להאי קרקע, היא גובה גם משאר נכסים.

מברחת אלמנה שבאה להנשא ורוצה להבריה את נכסיה מבעלה, שתזכה בהם אם תתאלמן או תתגרש, צריכה

לכתוב כל נכסיה לאחר ואז יש אומדנא שיחזרו לה לכשתרצה, אבל בשיירה כל שהוא לא יחזרו לה עולמית.

ובדינים הנ"ל אף **מטלטלין הוי שיעור**, חוץ מכתובה שתיקנו לגבותה מהקרקע ולא ממטלטלין, ולאמימר מטלטלין הרשומים בכתובה והם בעין הוי שיעור.

מה נכלל באמירת נכסי לפלוני-

עבד, דתנן הכותב כל נכסיו לעבדו יצא בן חורין.

קרקע, דתנן נכסים שיש להם אחריות וכו'.

גלימא, דההמשך הוא ושאיין להם אחריות.

זוזי, כנ"ל, דגם זוזי נקנים באגב.

שטרות, כנ"ל, דשטר נקנה באגב, דתנן אם אמר זכו בשדה זאת לפלוני וכתבו לו את השטר, יכול לחזור בו מיפיו הכח של השטר כיון שעדיין לא נמסר, ואינו חוזר מהשדה אחרי שזכו בה בקנין או בחזקה, וזכין לאדם שלא בפניו, אבל אם אמר על מנת שתכתבו את השטר חוזר אף בשדה, ואם קדם מוכר וכתב שטר, דכותבין שטר למוכר אע"פ שאין לוקח עמו דאינו חוב אלא למוכר, והחזיק הלוקח בקרקע, קנה הלוקח את השטר בכל מקום שהוא בקנין אגב דלדעת כן מכר לו.

קנ"א. בהמה דתנן המקדיש נכסיו והיתה בהם בהמה הראויה למזבח, זכרים עולות, ונקבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים, ודמיהם יפלו עם שאר נכסים לבדק הבית.

עופות דתנן המקדיש נכסיו והיו בהם דברים הראויים למזבח, יינות שמנים ועופות, לר"א זכרים ימכרו לצרכי עולות, ונקבות ימכרו לצרכי שלמים, ודמיהם יפלו עם שאר נכסים לעצמם וכו'.

תפילין דתנן המקדיש נכסיו מעלים לו תפילין שחל עליהם ההקדש, ופודה אותם בשוים.

הגמ' מסתפקת **מה הדין בספר תורה**, אם אינו בכלל נכסיו כיון שאסור למוכרו ומצוה לא נקראת נכס, אע"פ שיכול למוכרו כדלהלן שאני תפילין שהם מלבוש, או שכיון שמוותר למוכרו ללמוד תורה ולישא אשה הרי הוא בכלל נכסיו, תיקו.

מברחת שגילתה דעתה- אשה הכותבת נכסיה לאחר וגילתה דעתה שעושה כך כדי להבריחם מבעלה, ונישאה ונתגרשה, רב ביבי בר אביי סבר שחלה המתנה כיון שנישאת ולא מהני הגילוי דעת אא"כ לא נישאת, ואמר לו רב הונא בריה דרבי יהושע שאף למ"ד שמברחת קני, היכא שגילתה דעתה שעושה כן משום שנישאת ורוצה שיחזרו לה אחרי הגירושין, ונישאת ונתגרשה, לא קני.

המשך דיני שכיב מרע

שכיב מרע שחזר בו ממתנתו בהיותו חולה, אם היה יכול לחזור בו אם עמד, יכול לחזור בן גם בהיותו חולה, בין להשאיר לעצמו בין לתת לאחרים. ובמתנת בריא אם כתב נכסיו לאחד ובאותו יום כתבם לאחר [ולא כתבו זמן], מסקנת הגמרא (כתובות צ"ד:) דעבדינן שודא דדייני.

שכיב מרע שאמר ששטרותיו ינתנו לאחר, אע"פ שלא משך קנה אם לא שייר מנכסיו כלום, דדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמי.

קנ"א: מצוה מחמת מיתה- שכיב מרע שאמר בשעת מתנה או לי שאני עומד למות, הוי מצוה

מחמת מיתה, דאפילו אם שייר לעצמו אם עמד חוזר, ואפי' קנו מידו, דיודע שלא הקנה אלא בגלל שחשב שימות. ולענין אם צריך קנין, י"א שאף בכותב מקצת נכסיו א"צ קנין, וי"א שבכותב מקצת נכסיו צריך קנין, ולהלכה אם מת א"צ קנין, ואם עמד חוזר אף אם קנו מיניה.

מתנת שכיב מרע במקצת הרי היא כמתנת בריא שאם עמד חוזר, ושיטת רב נחמן שהרי היא כמתנת שכיב מרע שאינה צריכה קנין ואם עמד אינו חוזר, ולרובא גם בזה דינה כמתנת בריא וצריכה קנין ואם קנו ועמד אינו חוזר וכ"ש שאם מת חלה המתנה, וכן הלכה שאע"פ שמת צריכה קנין.

שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים, אע"פ שקנו מידו, אם עמד חוזר הואיל ולא שייר, ואע"פ שלא ציווה להדיא מחמת המיתה.

האומר תנו גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי, ומת, לא יתנו לאחר מיתה.

קנ"ב. מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין (ומיירי בנתן כל נכסיו, וה"ה כשאין מוזכר קנין או אין שטר, אבל הזכיר שזה צוואת שכיב מרע והקנה אותם בקנין סודר). לרב יש לה כח מתנת בריא שאם עמד אינו חוזר, ויש לה דין מתנת שכיב מרע שיכול לומר הלוואתי לפלוני וקונה אפי' בלי מעמד שלשתן. ושמואל אמר לא ידענא מאי אדון בה, דשמא לא גמר להקנות אלא בשטר ועקר כח מתנת שכיב מרע, ואין שטר לאחר מיתה.

שכיב מרע שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני ומת, לרב אין כותבים ונותנים לאחר שמת, שמא לא גמר להקנותו בעל פה אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה ואפי' בשכיב מרע, דלא אמרו רבנן דדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמו אלא לענין מתנת ממון שאם אמר תנו נותנים אף לאחר מיתה, ולא לגבי שטר, (וזה שונה מהמקרה הקודם שעשו בפועל קנין). ולשמואל כותבים ונותנים, והיינו במיפה את כוחו שכתב "וקנינא מיניה מוסיף על מתנתא דא", שאין השטר אלא יפוי כח מלבד עצם הנתנה בעל פה. והלכה כשמואל, והוא שמת הנותן, אבל אם עמד חוזר דבידוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה.

קנ"ב: שכיב מרע שכתב ב' שטרות לב' בני אדם במתנת שכיב מרע, ולא מסר להם את השטר, דייטיקי (-מתנת שכיב מרע, דאמרינן דא תהא למייקם ולמהויה, דדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמו) מבטלת דייטיקי, והאחרון קנה, דשכיב מרע יכול לחזור בו, ואם כתב וזיכה לאחד, ואח"כ כתב וזיכה לאחר, (ומסר להם את השטר לראיה, וליכא קנין), לרב הראשון קנה דדינה כמתנת בריא דקנין חשיב ליה, והרי היא כמתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין שאם עמד אינו חוזר, ולשמואל שני קנה דדינה כמתנת שכיב מרע בכל נכסיו שאין בה קנין, שאם עמד חוזר. והלכה כשמואל. ואין ללמוד דין זה מדין מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין שכבר נחלקו בה רב ושמואל (קנ"ב), דקמ"ל הכא שגם בלא קנו סובר רב שאינו יכול לחזור בו, והתם קמ"ל שאם בקנו סובר שמואל שיכול לחזור בו.

ובפומבדיתא מתנו בשם שמואל ששכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים וקנו מידו, אין אחר קנין כלום, ואינו יכול לחזור בו בין לעצמו בין לאחרים, דהכא שגם זיכה וגם כתב וקנו ודאי כוונתו ליפות את כוחו. וכן הלכה.

קנ"ג. מתנה של שכיב מרע במקצת שכתוב בה בחיים ובמות, ויש בה קנין, דקונה לדברי הכל בין עמד בין

לא עמד, לרב כיון דכתיב במות דינה כמתנת שכיב מרע שקונה לאחר מיתה ואם עמד חוזר, (וכ"ש שאם לא שייר קנה לאחר מיתה), והא דכתיב בחיים זהו לסימן בעלמא שיחיה, כלומר המקום יצילני מחולי זה ולא אמות, שלא רצה לפתוח פיו לשטן. ולשמואל כיון דכתיב בה בחיים דינה כמתנת בריא שאפי' לא שייר אם עמד אינו חוזר, והא דכתיב בה ובמות הכונה שהמתנה תהיה קיימת לעולם. והלכה כרב. דעת רבא שאם כתוב בחיים קנה, ואמימר ורב אשי אמרו שאין הלכה כרבא, אלא גם בכהאי גוונא דינה כמתנת שכיב מרע, ואמנם במקומו של שמואל אין לנהוג כרב.

ורבא פסק לאשה אחת דדינה כמתנת בריא, והיא הטרידה אותו, ואמר לסופר שיכתוב לה שהדין עימה, ויוסיף לכתוב שם שוכר עליהם או מטען לסימן שנתכיון לדחותה ולהפטר ממחלוקתה, והיא הבינה את הדברים וקיללה אותו שתטבע ספינתו, ואע"פ ששרה את בגדיו במים שקללתה תתקיים בכך, לא ניצלה ספינתו מטיביעה דאל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך. ושמעינן מהכא שבין בחיים ובין מחיים זה נכתב לסימן בעלמא.

אם הנותן טוען שהיה שכיב מרע והמקבלים אומרים שהיה בריא, ולא כתוב בשטר שהיה שכיב מרע והיינו כדקציר ורמי בערסיה, וגם לא היה כתוב כד מהלך על רגלוהי בשוקא כמו במתנת בריא, והוא חוזר בו, לחכמים ורבי יעקב המוציא מחבירו עליו הראיה והנותן הוא המוחזק, ולר"מ עליו להביא ראיה שהיה שכיב מרע וכל זמן שאינו מביא ראיה זכה המקבל. ובברייתא מובא בשם רבי נתן שאם הוא בריא עליו להביא ראיה שהיה שכיב מרע, ואם הוא שכיב מרע עליהם להביא ראיה שהיה בריא, דאזלינן בתר השתא בשעת העמדה בדין.

קנ"ג: אם כתוב בשטר 'כד הוה קציר ורמי בערסיה' ולא כתוב 'ומגו מרעיה איפטר לבית עולמיה', לרבה כיון שהוא מת לפנינו דנים שמת ממחלתו הראשונה, דבתר השתא אזלינן, ויש לנו לומר שמת מאותו חולי וקנה המקבל מתנה. ולאביי אם בספינה שטבעה בים שרוב למיתה נותנים עליו חומרי חיים וחומרי מתיים, דתנן עיר שכבושה כרכום וספינה שטבעה בים בת כהן לישראל או בת ישראל לכהן לא תאכל בתרומה, כ"ש בחולה שרוב חולים לחיים, דתנן המביא גט ממדינת הים והניחו זקן או חולה נותנים לה חזקת שהוא קיים [ואוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים], וה"ה הכא יש לומר שהבריא ואח"כ חלה ומת. ורבה לא הדר ביה. והגמ"ל תולה מחלוקת זו במחלוקת הנ"ל של רבי יעקב ורבי נתן. וקיימא לן כרבה, דרבה כרבי נתן, ורבי נתן דיינא הוא דנחית לעומקא דדינא.

ואמר רבי אלעזר שכן נחלקו גם לענין טומאה, דמציינו שבקעה מגודרת בימות החמה דינה כרשות היחיד לשבת ואפילו ביותר מבית סאתים אסור לזרוק לשם מרשות הרבים ואסור לטלטל שם, וכרשות הרבים לטומאה (דלאו מקום סתירה הוא, וספק טומאה ברשות הרבים טהור), ובימות הגשמים שאין נכנסים אז לתוכה מפני הזרעים רשות היחיד לשבת ולטומאה דספק טומאה ברשות היחיד טמא, ואם נכנס אדם לבקעה ואינו יודע אם נכנס בימות החמה וטהור או בימות הגשמים וטמא, דספק טומאה הוא, לרבי נתן והלכים אחרי זמן השאלה, ולרבי יעקב הרי הוא בחזקת טהור, עד שיבואו עדים שבימות הגשמים נכנס. ואמר רבא שאם עברו על הבקעה ימות הגשמים אחר שגדרוה, אף בימות החמה דינה כרשות היחיד, דלא פקע ממנה שם רשות היחיד, וסברא מעלייתא היא או חומרא דרבנן. ושיטת ר"ח שרבא חולק על רבי אלעזר.

באלו טענות אדם נאמן כנגד שטר נתבאר לעיל ששכיב מרע שכתב כל נכסיו והבריא, מתנתו בטילה. ולהלן יבואר האם בסתמא הוא נאמן לטעון שהיה שכיב מרע, ואגב זה יתבאר באלו טענות האדם נאמן כנגד שטר מקוים, ויבואר האם הדבר תלוי במוחזקות בממון, או בחזקה דהשתא, והאם יש בשטר דין הפה שאסר הוא הפה שהתיר.

אם נאמן לטעון שכתב את השטר בעודו שכיב מרע-

קנ"ד. מתני'- שטר שלא כתוב בו אם היה בריא או שכיב מרע ונתן כל נכסיו בלא שיוור ורוצה לחזור בו, לר"מ עליו להביא ראיה שהיה שכיב מרע אבל בלא ראיה זכה המקבל, ולחכמים המוציא מחבירו והיינו המקבל שמוציא מהנותן עליו הראיה.

לרב הונא צריך להביא עדים שהיה בריא, ור"מ וחכמים נחלקו במחלוקת רבי נתן ורבי יעקב הנ"ל, ומתני' מיירי שהוא בריא עכשיו, דר"מ ס"ל כרבי נתן דאזלינן בתר השתא שהוא בריא ועליו להביא עדים שהיה שכיב מרע, ולחכמים הנותן מוחזק וצריך המקבל להביא עדים שבריא היה. וכן לרבה צריכים להביא ראיה בעדים, דכיון שבשטר לא כתוב 'כד הוה מהלך על רגלוהי בשוקא', וגם לא כתוב 'כד קציר ורמי בערסיה', ממילא אוקי ממונא בחזקת מריה.

ולרב חסדא ורבה בר רב הונא לחכמים **מספיק שיקיימו את השטר** שלא יוכל הנותן לטעון שהוא מזויף, דס"ל מודה בשטר שכתבו אבל פרעתינו או הייתי שכיב מרע או שזה שטר אמנה או פסים צריך לקיימו, דאל"כ יוכל לפוסלו במיגו שהיה טוען מזויף, אבל אם קיימהו א"צ עדים דלכו"ע אזלינן בתר השתא שהוא בריא. ור"מ סובר שמודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו, דסתם שטרות הרי הם כשרים, ולא אמרינן בהם הפה שאסר הוא הפה שהתיר לפוסלם, ולכן במתני' שהוא מודה בשטר שכתבו אזלינן בתר השתא שהוא בריא וגובה על ידו, וכרבי נתן, וצריך הנותן להביא עדים שהיה שכיב מרע.

ובאמת כבר נחלקו בזה ר"מ ורבנן לענין **אם העדים נאמנים לומר שהיו אנוסים או פסולי עדות** בכתיבת השטר, ונחלקו אם אומרים בשטר הפה שאסר הוא הפה שהתיר, או לא דלא נחשדו ישראל על כך, דמסתמא לא נעשה בפסלות, אלא דהוה אמינא דשאני התם דעדים אלימו ובכוחם לאורועי שטרא, אבל הוא לא, קמ"ל.

אם נאמנים לטעון שהמוכר היה קטן- מי שמכר בנכסי אביו ומת, ובני המשפחה טוענים שהיה קטן דקיימא לן שאינו יכול למכור בנכסי אביו עד גיל עשרים, והגמרא מבינה שהנכסים בחזקת היורשים, לר"ע אין לבודקו משום ניוול, ומשום שהסימנים עשויים להשתנות לאחר מיתה, ואף שנראה כגדול י"ל שאם היה חי היו נראים כשומא, וממילא כיון שאין ללקוחות עדים הפסידו, דס"ל כחכמים הנ"ל שהמוציא צריך להביא ראיה שהיה בריא.

קנ"ד: רבי יוחנן מוכיח מהדין הנ"ל שצריך ראיה בעדים, דלהכי צריכים לבודקו ולא מספיק לקיים את השטר, ולומר שמסתמא אין העדים חותמים על השטר אא"כ נעשה בגדול.

ולשיטת ריש לקיש שמספיק לקיים את השטר צ"ל שהנכסים היו בחזקת הלקוחות שהחזיקו בהם לפני הערעור, ובני המשפחה רצו להביא ראיה שהיה קטן, ובהם לא שייר קיום השטר, ועל זה אמר ר"ע שאף אם ירצו לנוולו אין לסמוך על הבדיקה, משום שהסימנים עשויים להשתנות לאחר מיתה.

ולהלן (קנ"ה). מבואר שרבי יוחנן סובר שמספיק לקיים את השטר, ואין בני המשפחה נאמנים לטעון נגד שטר מקוים, וראייתו היתה שאם צריך ראייה בעדים אין הלקוחות יכולים להחזיק בנכסים מלכתחילה, ועל זה ענה לו ריש לקיש שאין מתחשבים בערעור בני המשפחה, דחזקה אין העדים חותמים על השטר אא"כ נעשה בגדול שהנותן והמקבל והעדים כולם גדולים וכשרים.

אם נאמן לטעון שהשטר הוא שטר פסים או אמנה-

איתא בבבביתא ששטר מכירה שטוען המוכר שהשטר מזויף, יתקיים השטר בחותמיו, ואם טוען שזה שטר פסים שנכתב רק כדי להחזיקו כעשיר, או שטר אמנה שהאמינו לתת לו את שטר המכירה לפני ששילם לו, אם אין לו עדים לטענתו, זוכה המחזיק מכח השטר.

והנה נחלקו ר"מ ורבנן [בעדים שאומרים כתב ידינו הוא זה אבל היינו אנוסים או פסולי עדות], שלר"מ אין נאמנים לפוסלו, ולרבנן נאמנים לפוסלו.

ריש לקיש שאל את רבי יוחנן האם הברייתא הנ"ל היא כר"מ ולא כרבנן.

וענה לו רבי יוחנן שלכו"ע מודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו, ורבנן סוברים שרק עדים בכוחם להרע את השטר, אבל הוא עצמו לא נאמן שהרי אינו נאמן לומר איני חייב כלום, ולא אמרינן הכא הפה שאסר, דאנן סהדי שהעדים לא חתמו על שטר אמנה או פסים, ומה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן. ואף שר"מ חולק, רבנן לגבי ר"מ דברי הכל היא.

והא דתנן במתני' שלחכמים צריכים מקבלי המתנה להביא ראייה שהיה בריא, הופכים את השיטות במשנה, וריו"ח סובר שמספיק ראייה בקיום השטר, (ולריש לקיש צריך עדים), וכן הופכים את השיטות בדין עדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו.

ולמסקנה מודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו, ובין הוא בין עדים אין נאמנים לפוסלו.

מאיזה גיל אדם יכול למכור ולהעיד

וכדו'

כיון שהזכר לעיל דין בני משפחה ערערו שמכירת נכסי הירושה היתה כשהבן היה קטן, הגמרא מבארת מאיזה גיל בן יכול למכור נכסי אביו, ואגב זה מבארת הגמרא את הגיל הכשר לעדות על מטלטלין וקרקעות, ולקידושין וגירושין חליצה ומיאונין.

קנ"ה מכירת נכסי אביו-

קטן מוכר נכסי אביו -קרקעות שקיבל בירושה, לרבא מבן י"ח ויום אחד, ואפי' אינו יודע בטיב משא ומתן יפה, ולרב הונא בר חיננא, ולשמואל (קנ"ו. וכן הלכה), מבן כ', אבל מגיל זה לא אמרו רבנן להמתין לחכמתו.

ובתוך שנה זו לרבא בר רב שילא דינו כהגיע לגדלות, ובשם רבא אמרו שדינו כקטן, והגמ' אומרת שאין ראייה שכך סובר רבא, משום שהמעשה שפסק כך היה באחד שהיה בו שטותא יתירתא, שהיה משחרר עבדיו ומאבד ממונו בחינם בלי שום הנאה. ולהלכה תוך הזמן כלפני הזמן (קנ"ו.).

ומה שמצינו שרצו לבדוק קטן שמכר ומת אם הביא סימנים, לרבא רצו להוכיח שלא הביא סימני גדלות, ולרב הונא בר חיננא אף שמגיל כ' הוי גדול אף ללא סימני גדלות, והוי סריס (דאינו מייבם דלא קרינן ביה

"להקים לאחיו שם" ואינו חולץ דכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה), זה אינו אלא בנולדו בו סימני סריס, אבל בסתמא עד רוב שנותיו ל"ו שנים אינו גדול, ובנולדו בו סימני סריס לפני גיל עשרים נמי אינו גדול.

וכל זה במכירת קרקעות, אבל במטלטלין הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר, ואפי' אינם יודעים כ"כ בטיב משא ומתן, והיינו בגיל שש או שבע כל אחד לפום חורפיה, דתיקנו רבנן משום כדי חייו. ולענין עונשים ומצוות מבן י"ג חשיב גדול אם הביא ב' שערות. ואיכא למימר שגם בקרקעות אם ניתנו לו במתנה מוכר פחות מגיל עשרים.

סימני גדלות פעמים באים מחמת כחישותא, ופעמים מחמת בריותא.

תינוקת בת י"ד שנה **היודעת בטיב משא ומתן** שיש בה חכמה יתירא, מקחה מקח וממכרה ממכר אף בקרקעות, וה"ה תינוק, וה"ה בת י"ב שנה ויום אחד אם הביאה ב' שערות, אלא שמעשה שהיה כך היה. ועוד היה מעשה באחד שהיה פחות מבן כ' שיעצו לו קרוביו שיזרוק גרעינים לפני רבא, וסבר רבא שאין ממכרו ממכר דהוי שוטה, ואמרו לו הלקוחות שיאמר איזה דבר חכמה לרבא, ואמר רבא שממכרו ממכר, ואע"פ שלימדוהו לומר זאת, כיון שהבין מה שהסבירו לו הרי הוא חכם, ומה שזרק גרעינים זה מחמת חוצפה יתירא.

לעדות מטלטלין אף פחות מבן כ' עדותו עדות, אבל לא לעדות קרקע כיון שאינו יכול למכור, ופחות מבן י"ג אף שמעונת הפעוטות יכול לקנות ולמכור, מ"מ בעינן "ועמדו שני האנשים" וליכא.

קנ"ו. לנתינת מתנה- לאמימר אף פחות מבן כ' יכול לתת, וטען לו רב אשי דאם אינו יכול למכור שזה דרך חכמה, הואיל ואינו בקי בטיב משא ומתן, ק"ו שאינו יכול לתת, כיון שאינו מקבל תמורה, וענה לו אמימר דבמכירה יש לחוש שמוכר מחמת המעות שרוצה לקבל, וימכור את כל נכסי אביו, ולכן אפי' כשמוכר שוה חמש בשש לא הוי מכירה, משא"כ במתנה אם לא שהיה לו הנאה גדולה ממנו לא היה נותן לו, ולכן תיקנו רבנן שזה יועיל כדי שיטיבו לו. והלכה כאמימר.

אמר שמואל (וכן הלכה) **בודקין לקידושין ולגירושין ולחליצה ולמיאונין**, דאם הביאו ב' שערות הוו קידושי ודאי, אבל בלא בדיקה אף אחר גיל י"ג לזכר או י"ב לנקיבה, לא הוי ודאי להקל, ונפקא מיניה שאם קידש אשה ובא אחר וקידש, קידושי שניהם בספק.

והנפקא מיניה בגירושין (שהרי בודקים כבר בקדושין), היא כשייבם בעודו קטן, דבן ט' שבא על יבמתו קנאה, ואינו יכול לגרש עד שיביא ב' שערות.

והחידוש בחליצה הוא שגם אשה בודקים, לאפוקי מרבי יוסי דס"ל דבעינן גדול לחלוץ דכתיב "איש" אבל קטנה כשרה לחליצה, קמ"ל שמקשיים אשה לאיש.

והחידוש במיאון הוא שא"צ שירבה השחור שהשערות יהיו שוככות ונראה כמו שהרבה השחור כשיטת רבי יהודה, אלא כבר אם הביאה ב' שערות אינה יכולה למאן.

קנין במתנת שכיב מרע

אם שכיב מרע צריך קנין- לרבי אלעזר דין שכיב מרע כדין בריא, שקרקעות קונים בכסף שטר וחזקה, ומטלטלין ע"י משיכה, דס"ל שדברי שכיב מרע אינם ככתובים וכמסורים, ואע"פ שמת, ואע"פ שלא שייר

כלום, ואם קנו מיזו י"ל דס"ל דאם עמד אינו חוזר. ובמצוה מחמת מיתה י"ל שרי"א מודה דלא בעי קנין.

קנ"ז: וטענו לו חכמים שמעשה באימן של בני רוכל שאמרה תנו כבינתי (-קריס שסוגרת בו את הבגד בצואר) לבתי, וקיימו חכמים את דבריה. אמר להם רבי אליעזר בני רוכל תקברם אימם, וטעמו לפי שהם רשעים, שהיו מקיימים קוצים בכרם, וס"ל לרבי אלעזר שהדבר אסור, לפי שבערביא מקיימים קוצים לגמליהם, ומאכל בהמה הוי כלאים בכרם, ואפי' מקיים לוקה, ולכן קנסום חכמים שהבת תקבל את הנכסים אף בלא קנין. (ולחכמים אינו אסור אלא באופן שדרך לקיים גידולים אלו באותו מקום דאזלינן בתר רובא דעלמא).

ורבי אלעזר טען לחכמים שהיה מעשה במרוני אחד שרצה להקנות מטלטלין והמקבלים לא היו שם, ואמרו לו שאינו יכול להקנותם אלא באגב, וכן עשה, ולמה לא הקנה באמירה, ואמרו לו חכמים שהיה בריא בשעת מתנה, ואח"כ מת, ולא שכיב מרע.

קונים משכיב מרע אפי' בשבת בין היכא ששייר דבעי קנין, בין היכא שחילק כל נכסיו אע"ג דלא בעי קנין, ואע"פ שקנין דומה למקח וממכר, שהרי קונים בכליו של קונה, שמקנה סודרו כדי לקנות בו את המתנה, מותר לקנות, ולא מפני שהלכה כרבי אליעזר, דהא קיימא לן כרבנן דדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים, אלא כדי שלא תיטרף דעתו עליו דלא סמכה דעתיה שתתקיים צוואתו באמירה.

הקנאת שכיב מרע בשבת ובחול- לתנא דמתני' והיינו רבי יהודה, לרבי אליעזר שכיב מרע יכול להקנות בדיבור רק בשבת מפני שמן הדין א"א לכתוב ולקנות בשבת, ולא בחול שיכול לכתוב ולקנות ולא תיטרף דעתו, ולרבי יהושע יכול להקנות בשבת דליכא מיגו, וכ"ש בחול דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו. ורבי מאיר סובר שלרבי אליעזר בחול דבריו קיימים מפני שיכול לכתוב, אבל בשבת אין דבריו קיימים, ולרבי יהושע בחול וכ"ש בשבת.

קנ"ז. זכיה עבור קטן או גדול- לתנא דמתני' והיינו רבי יהודה, לת"ק זכין לקטן שכיון שאין לו יד לזכות לעצמו תיקנו חכמים שאחר זכיה עבורו, ואין זכין לגדול שהרי יכול לזכות לעצמו, ולרבי יהושע זכין לקטן דזכין לאדם שלא בפניו, וק"ו לגדול שיכול לזכות לעצמו ולמנות שליח. ורבי מאיר סובר שלת"ק זכין לגדול ואין זכין לקטן, ולרבי יהושע זכין לגדול וכ"ש לקטן.

דיני קדימה כשלא יודעים מי מת ראשון- נפל הבית עליו ועל אביו או על שאר מורישיו שאין קרוב יותר ממנו, והבן היה חייב כתובה והלוואה ואין לו ממה לפרוע, ויורשי האב טוענים שקודם מת הבן ואח"כ האב, וממילא הם יורשים מכח אבי האב, ובעלי החוב טוענים שהאב מת קודם. לבית שמאי יחלוקו ואע"ג דאין ספק מוציא מידי ודאי, ס"ל דשטר העומד ליגבות כגבוי דמי וממילא שניהם נחשבים ודאי, ולבית הלל הנכסים בחזקתם, דהיורשים הם ודאי יורשים, ואין ספק מוציא מידי ודאי.

אם אפשר לגבות חוב מנכסים שקנה

אחר ההלוואה (-דאיקני)

הגמרא מסתפקת, האם מלוה בשטר שדינו לגבות גם מנכסים משועבדים (-שמכרם לאחרים אחרי ההלוואה), גובה גם מנכסים שקנה לאחר ההלוואה, לפי חכמים שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, והגמרא מנסה להביא ראיות לדין זה, ודוחה את הראיות.

ממה מלוה גובה - מלוה בשטר גובה מנכסים משועבדים, והיינו שגובה מהלקוחות אם אין ללוה נכסים, ואפי' אם לא כתוב בשטר אחריות הוי טעות סופר, דלא שדי איניש זווי בכדי, ושטרא קלא אית ליה והלקוחות אפסדו אנפשיהו שלא הניחו בני חורין לגבות מהם. מלוה בעדים גובה מנכסים בני חורין.

ואם משעבד לו גם **דאיקני** והיינו שכתב בשטר דקנאי ודעתיד אנא למיקני, וקנה נכסים, אם הנכסים בחזקתו ודאי גובים מהם, ואם מכרם או הורישם, לר"מ דס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם גובה גם מהם, ולחכמים שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, שמואל מסתפק אם גובים מקרקעות אלו שהרי הקרקעות עצמם נמצאים בעולם, אי נמי אלמנה רבנן לשעבוד יותר מנקין כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין, או לא.

רב יוסף רוצה להוכיח מהדין שהמוציא שטר חוב על חבירו, והלוה מוציא שטר שכתוב בו שהמלוה מכר לו שדה אחרי שנכתב השטר חוב, שלאדמוין יכול הלוה לטעון שאם עדיין לא פרע את החוב היה על המלוה לגבות קודם את חובו מהמעוות, ולא למכור לו קרקע, ולחכמים זה המלוה פיקח היה שמכר לו קרקע בשביל שיוכל למשכנו ולא יוכל לומר שאין לו ממה לפרוע, והרי קרקע זו נקנתה אחרי ההלוואה, ומבואר שגובים מקרקע שנקנתה אחרי ההלוואה. **ורבא דוחה** שמהלוה עצמו גובים אפילו מגלימא דעל כתפיה, והספק הוא רק כשהלוה מכר את הקרקע שקנה אחרי ההלוואה.

רב חמא רוצה להוכיח ממתני' דנפל הבית עליו ועל אביו וכו' שדאיקני משתעבד דאל"כ אף אם האב מת קודם אין בעלי החוב יכולים לגבות מזה שהרי הבן ירש את זה אחרי ההלוואה והורשה לירשיו. **ורב נחמן** מתרץ בשם זעירא שמצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם ולכן אפילו בלא כתב לו דאיקני הירוש משתעבד למלוה משום מצוה, אבל מכר לא משתעבד. **ורב אשי דוחה** שרב ושמואל סוברים שמלוה על פה אינו גובה לא מן הירורשים ולא מן הלקוחות (ואף שלהלכה מלוה על פה גובה מן הירורשים כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין, מ"מ הספק כאן בגמרא הוא של שמואל, ולשמואל אין גובים), ובהכרח מתני' כר"מ דס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, והספק הוא אליבא דרבנן.

קנ"ז: רבינא רוצה להוכיח ממה ששטרי חוב המאוחרים כשרים דמחל לו השעבוד עד הזמן הכתוב בו, שדאיקני משתעבד, דאל"כ יש לחוש שקנה נכסים בין תאריך ההלוואה לתאריך שכתוב בשטר, ויבא לגבותם שלא כדין. **והגמ' דוחה** די"ל שזה לשיטת ר"מ שדאיקני משתעבד וכתב בשטר דאיקני, שאין כותבין אחריות לחצאין, ואם לא נכתב בשטר אחריות כלל לר"מ אין גובים ממשועבדים כלל, ואם כתב אחריות בלא דאיקני מודה ר"מ דמאוחרים פסולים אלא שזה לא שכיח.

שטרי חוב המוקדמים שנכתב בהם תאריך מוקדם לזמן כתיבתם, או שנכתבו בזמן ולוה אחרי הזמן שנכתב בהם, פסולים, מפני שאין לו לטרוף אלא מזמן הכתוב בהם, ודלא כאבי דס"ל עדיו בחתומיו זכין לו.

רבא רוצה להוכיח ממה שהמוכר שדה לחבירו והשביחה בזיבול וחרישה וזריעה, ובא בעל חוב וטרפה, הלוקח גובה את הקרן מנכסים משועבדים, ואם מה שהשביח גובה מנכסים בני חורין, ואם מה שקונה לא משתעבד איך המלוה גובה את השבח מהלוקח, **והגמ' דוחה** די"ל שזה לשיטת ר"מ שדאיקני משתעבד.

לפי הצד שדאיקני משתעבד אם מכר או הוריש, אם **לוה ולוה ואח"כ קנה** קרקע, לפי אמוראי ארץ

ישראל הנכסים משועבדים לראשון, ולרב הונא ורבה בר אבוה יחלוקו כל אחד לפי מעותיו, כיון שהשעבוד חל בבת אחת, כשקנה אחרי ב' ההלוואות, (והא דקתני שבעל חוב גובה שבח מנכסים בני חורין, הכונה לחצי שבח. והא דאמר שמואל (ב"מ י"ד): בעל חוב גובה את השבח, זה לר"מ, אבל לרבנן גובה רק חצי שבח. או ששמואל פשט מסברא דנפשיה שדאיקני קנה). **ורב אשי** במהדורא קמא אמר שהנכסים משועבדים לראשון ובמהדורא בתרא אמר שיחלוקו, (שהיה מסיים התלמוד בל' שנים וחי שישים שנה), והלכתא יחלוקו.

יורש ומוריש שיש ספק מי מת ראשון

יורש ומוריש שמתו ע"י שנפל עליהם בית, ויש ספק מי מת ראשון, ואם היורש מת לפני המוריש הוא לא יורש אלא אחרים מקבלים את הנכסים, יש לדון האם אחד מהם נחשב מוחזק בנכסים והוא מקבל אותם, או שאומרים יחלוקו, וכדלהלן.

קנ"ח. נפל הבית עליו ועל אשתו ואין לה בנים ממנו, ויורשי הבעל מאשה אחרת אומרים שהאשה מתה לפני הבעל והבעל ירש את אשתו קודם מותו, ואין ליורשי האשה כלום בכל נכסיה, ויורשי האשה ממשפחת אביה אומרים שהבעל מת ראשון, לבית שמאי יחלוקו, דמזמן המוטל בספק הוא (ובכתובה מודים ב"ש שהיא בחזקת יורשי הבעל), ולבית הלל הנכסים בחזקתן, הכתובה מנה ומאתים ותוספת בחזקת יורשי הבעל, ונכסי מילוג בחזקת יורשי האב שמאביה באו לה.

קנ"ח: ונכסי צאן ברזל שהכניסה מבית אביה ושם אותם וכתבם בכתובה ואחריותם עליו, לבית הלל (שהנכסים בחזקתן), לרבי יוחנן הם בחזקת יורשי הבעל כיון שאחריותם עליו ויכול למוכרם הרי הם כמזונו, ולרבי אלעזר הם בחזקת יורשי האשה, ולבר קפרא יחלוקו כיון שלשניהם יש טענת חזקה.

ואם נפל הבית עליו ועל אמו האלמנה ואין לה עוד בנים, לת"ק מודים בזה ב"ה שיחלוקו כיון שהאשה היתה מוחזקת ושניהם באים בטענת ירושה, (משא"כ לעיל שאחד בא בטענת חוב או בבעל שהוא מוחזק בנכסי אשתו. ואם יש לה עוד בנים נראה שהבן השני יורש הכל, משום דהוי ודאי יורש במקצת, ואין ספק מוציא מידי ודאי). **ואמר ר"ע** מודה אני בזה שהנכסים בחזקתם, והיינו לרב אילא בחזקת יורשי האם, ולרבי זירא בחזקת יורשי הבן שמשמת בעלה הוא ראוי ליורשה קודם לכל קרוביה מצד האב, וכשהגיע רבי זירא לארץ ישראל חזר בו וסבר שהנכסים בחזקת יורשי האם, הואיל והוחזקה נחלה כל ימי חיי האשה לאחר מות בעלה באותו השבט של אביה, ואפילו כתובה ותוספת כתובה משבאו לידה הרי הם בחזקת שבט אביה, שהיא מתיחסת אחר שבט אביה, ולמד מזה רבי זירא שאוירא דארץ ישראל מוחכים ולכן נתן אל ליבו לצאת משיטתו הראשונה ולעמוד על אמיתת הדברים. **ואמר בן עזאי** לר"ע על החלוקים אנו מצטערים אלא שבאת לחלוק עלינו את השווים, (וממה שאמר 'שבאת' למדה הגמ' שבן עזאי היה תלמיד חבר של ר"ע).

קנ"ט. בן שמכר בנכסי אביו בחיי אביו מה שהוא ראוי לירש, ומת הבן ואח"כ מת אביו, בנו של המוכר מוציא מיד הלקוחות מפני שהנכסים הם 'ראוי' ולא באו לידי אביו מעולם, והראוי אינו משתעבד ואינו נמכר, וכן הלכה. **והגמ' רוצה** לומר שהטעם הוא שהרי הוא יורש מכח אביו אביו דבני בנים הרי הם כבנים, ואינו יורש מכח אביו, וממילא אין מכירת האב מכירה, דכתיב "תחת אבותיך יהיו בניך" ולא כתיב תחתך יהיו בניך, ואף אם מכר חלק בכורה, שבנו יורש חלק בכורה אע"פ שהבכור מת לפני אביו,

כדאשכחן בבנות צלפחד, שבאופן זה אין בנו יכול לומר שהוא בא מכח אבי אביו, מ"מ יכול לומר מכח אבוה דאבא קאתינא במקום אב קאימנא.

והגמ' לקמן דוחה שאין ללמוד מהפסוק "תחת אבותיך יהיו בניך" וכאילו הנכד הוא הבן הבכור, די"ל שזה נכתב לברכה שיהיו לצדיקים בנים ובני בנים לירושם, ולא לענין דינא, ונפקא מיניה (קנ"ט): שאם נפל הבית עליו ועל אביו והוא חייב כתובה והלוואה, אם יש לבן בנים אינם יכולים לטעון שהבן מת קודם ואח"כ האב, דמ"מ אינם יורשים אלא מכח הבן, והבעל חוב קודם, אבל אם אין בנים ואחי האב יורשים אותו, ממילא אם הבן מת קודם הם קודמים לבעל חוב.

מי פסול לקיים את חתימתו

מי שהיה חתום על שטר ממון ואח"כ **נעשה גזלן** דפסול לעדות ולקיים כתב ידו, דאנו מחזיקים כל דבריו בשקר ושמא עד פסול זייפו, אינו נאמן להעיד על חתימתו, אבל אחרים נאמנים. ודין זה קשה איך יתכן שהוא לא נאמן ואחרים נאמנים, ומה הרווח שמכירים חתימתו הרי שמא פסול היה. וי"ל דאיירי בהוחזק כתב ידו בבית דין וכתבו הנפק לפני שנעשה גזלן, שבאותה שעה היה נאמן.

מי שהיה חתום על שטר, ואח"כ **נעשה יורש** על נכסי אותו אדם, הוא אינו נאמן לקיים את השטר, אבל אחרים נאמנים, ודין זה קשה איך יתכן שהוא לא נאמן ואחרים נאמנים. וי"ל דאיירי בהוחזק כתב ידו בבית דין.

מי שהיה חתום על שטר **ונעשה חתנו** של המלוה, הוא אינו נאמן לקיים את השטר אבל אחרים נאמנים, ואע"פ שלא הוחזק כתב ידו בבית דין, ואין כאן קושיא איך יתכן שהוא לא נאמן ואחרים נאמנים, דגזירת מלך היא שאינו נאמן, ואין הטעם משום חשש משקר, וכמו שמשא ואהרן פסולים להעיד לחותנם.

קנ"ט: בן שמת ואח"כ מתה אמו, אין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחיו מן האב. ולכן היכא שמתה האמא וגם אביה ובנה, ויש ספק אם האב מת קודם או בן בתו, או שיש ספק אם האם מתה ראשונה או הבן, יחלוקו, מפני שלפי הצד שהבן מת קודם אין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחים מן האב.

המוכר לחבירו את כל הקרקעות שקנה **מבי בר סיסין**, וטוען שקרקע שנקראת "דבי בר סיסין" לא קנאה מבר סיסין אלא כך שמה וירושה היא לו מאבותיו, לרב נחמן הרי היא של הלוקח, שכיון שהיא נקראת דבי בר סיסין ונראים הדברים שנקראת כך לפי שקנאה מבר סיסין, ולכן על המוכר להביא ראיה שלא קנאה מבר סיסין, ואם יביא ראיה תהיה הקרקע של המוכר, דפשיטא שלא מכר לו אלא קרקעות שקנה מבר סיסין. ולרבא המוציא מחבירו עליו הראיה, דאיירי שהלוקח מוחזק בקרקע זו.

אם הבעלים הראשונים טוען שהיה **גר בשכונני גוואי** בחדרים הפנימיים והיה עובר דרך החדרים החיצוניים, ולכן לא מחה, לרב נחמן צריך המחזיק לברר שהחזיק כדין, כמו שהלוקח בשטר צריך ראיה שהשטר נעשה כדין אם המוכר מערער על השטר, ולרבא המוציא מחבירו עליו הראיה, והמוכר הוא המוציא שהרי הלוקח מוחזק, ואין לחוש שהמערער היה גר שם כיון שלא שמענו זאת בלתי היום.

גט פשוט

פרק זה עוסק בהלכות גיטין ושרטות, ובחתימות העדים, בתחילת הפרק מפורט בהרחבה כיצד יש לעשותם באופן שלא יהיה חשש זיוף או חששות אחרים, וכן מבוארים חילוקי הדינים בין גט פשוט לגט מקושר (ק"ס - קס"ה), וכן מבוארים עוד מדיני שטרות: האם שני עדים שלא חתמו או העידו יחד מצטרפים (קס"ה: - קס"ו:), מה הדין בשטרות שיש ספק מה כתוב בהם (קס"ה: - קס"ו:), איזה שטר אפשר לכתוב מדעת אחד הצדדים בלבד, ומי מהצדדים משלם את שכר הסופר (קס"ז קס"ח), דין שטר חוב שנמחק או נקרע (קס"ח:), האם אפשר לכתוב ב' שטרות על דבר אחד (קס"ח: - קס"ט:), ביאור המחלוקת במי שתובע קרקע ויש לו שטר וחזקה במה דנים אותו (ק"ע), האם כותבים שובר על פרעון מלא או חלקי (ק"ע: - קע"א:), דין שטר מאוחר או מוקדם (קע"א:), האם אפשר לחלק הלואה אחת לשתי שטרות או לצרף שתי שטרות על הלואות לשטר אחד (קע"ב:), דיני שטרות על שני אנשים ששמש זהה (יוסף בן שמעון. קע"ב: - קע"ג:), האם יש שעבוד נכסים במלוה בשטר או בעדים מדאורייתא ומדרבנן (קע"ה), ודין שעבוד הערב על ההלואה (קע"ג: - קע"ו:), ועוד מדיני שכיב מרע (קע"ד: - קע"ה).

דיני גט פשוט ומקושר

שטר רגיל כותבים על צידו האחד והעדים חותמים בסוף השטר, אמנם ישנו גט (-שטר) מקושר שדרך הכתיבה והחתימה שלו שונה משטר רגיל, ולהלן יבוארו החילוקים בין שטר רגיל לגט מקושר.

ק"ס. גט (כל שטר קרוי גט) פשוט כעין שלנו שאינו תפור ומקושר, עדין מתוכו בסוף השטר, ומקושר עדין מאחוריו, כותב שיטה ומניח חלק כשיעור אותה שיטה, וכופלה על החלק, ותופר, וכן בהמשך בכל שיטה ושיטה בכל תורף השטר (אבל הטופס כתוב כמו פשוט), והעדים חותמים מבחוץ כפי שיבואר להלן, ולא יהיו קשריו מרובים מעדין, וצריך שהעדים יהיו נקראים ונראים מבחוץ.

גט פשוט שחתמו העדים מאחוריו פסול.

גט מקושר שחתמו עדין מתוכו, לת"ק פסול שלא נעשה כתיקון חכמים, ואם זה גט אין האשה מתגרשת, ואם זה שטר חוב אינו גובה מן הלקוחות, ולרבי חנינא בן גמליאל כשר מפני שיכול לעשותו פשוט ע"י קריעת התפירות.

מספר העדים - גט פשוט חותמים עליו שני עדים וא"צ להחתיים יותר, ואם חתם בו אחד פסול. ומקושר חותמים עליו שלשה שכך תיקנו חכמים, ואם חתמו בו שניים פסול.

ק"ס: מקור החילוק בין גט פשוט למקושר -

טעם התקנה - היה מקום שגרו בו כהנים שהיו קפדנים ביותר והיו מגרשים נשותיהם מתוך כעס, וגט פשוט נכתב מהר, וכשנחים מרוגזם אסור לכהנים יכולים להחזיר גרושותיהן, דכתיב "ואשה גרושה מאישה לא יקחו", ולכן תיקנו לכתוב גט מקושר, כדי שעד שיסיימו תתישב דעתם, ותיקנו בכל השטרות כדי שלא לחלק בין גיטין לשטרות.

לרבי חנינא המקור הוא מדכתיב "וכתוב בספר" זה פשוט כעין ספר, "וחתום" שמשמע צרור וחתום ומקושר זה מקושר, "והעד" שניים דסתם עד היינו שניים, "עדים" שלשה.

לרפרם המקור הוא מדכתיב "ואקח את ספר המקנה" זה פשוט, "את החתום" זה מקושר, "ואת הגלוי" זה הפשוט שבמקושר הטופס הפשוט בגט שהתורף בו מקושר, "המצוה והחוקים" אלו הדינים החלוקים ביניהם.

לרמי בר יחזקאל יליף מדכתיב "על פי שניים עדים או על פי שלשה".

ומה שלכו"ע מקושר צריך שלשה ולא הפשוט, דמתוך שנתרבה בקשריו שהוא חמור לענין עשיית קישורין, הוא חמור נמי שנתרבה בעדין.

מסקנת הגמרא שדין מקושר הוא מדרבנן, והפסוקים דלהלן נצרכים לענין אחר (עצה טובה, הכי הוה מעשה, להקיש שלשה לשניים), ואינם אלא אסמכתא בעלמא.

מקום החתימות - לרב הונא העדים חותמים בין קשר לקשר כנגד כל הכתב מבחוץ, (שהרי מצינו שרבי ראה גט ולא ראה בו את הזמן מפני שהיה מובלע בקשרים, אבל את החתימות רבי ראה כיון שהם מבחוץ ונראים בין החריצים). ולרב ירמיה בר אבא העדים חותמים אחורי הכתב כנגד הכתב מבחוץ, וממלאים מקום חתימת העדים עד סוף השטר, ולדידה א"צ לכתוב שריר וקיים, דמקום חתימת העדים מקיים את הנכתב כנגדו בפנים.

למה אין חשש שיוסיף על הכתוב בשטר -

צריך לכתוב בסוף השטר המקושר הכל שריר וקיים, כדי שלא יוכל להוסיף מה שירצה, שהרי אין העדים חתומים בסוף השטר, ואין לכתוב נוסח זה אלא פעם אחת, כדי שלא יוסיף על השטר ויחזור ויכתוב הכל שריר וקיים, ואין לחשוש שמחק נוסח זה והוסיף

על השטר, דכל מה שנכתב מהמחק והלאה, במקום ששייך לכתוב שם הכל שריר וקיים, פסול, באופן ששייך לכתוב במקום המחק הכל שריר וקיים או יותר, (אבל מילה תלויה בין שיטה לשיטה, שטעה הסופר והוסיפה אח"כ, אם היא מקוימת שכתב בסוף השטר תיבה פלוני דיבני חיטי שריר וקיים, כשרה).

קס"א. ואין לחוש (לרב ירמיה בר אבא דס"ל

שהעדים חותמים מאחורי הכתב כנגד הכתב מבחוץ ואין כותבים שריר וקיים) שיוסיף עדים, ויוסיף על הכתוב בשטר, ויאמר שהניח שם חלק ונתכוון להרבות עדים ולא נזדמן לו, וי"מ שיחתים שם עדים, ויאמר שאף שבמקושר מספיק ג' עדים, כוונתו להרבות עדים כדי לפרסם הדבר, משום שלשיטת רב ירמיה בר אבא העדים חותמים מלמטה למעלה לאורך השטר, ולא כסדר כתיבת הגט, ואין השטר מתקיים אלא מכנגד החתימות ולמעלה. ובגט פשוט העדים חותמים לרחבו.

הגמרא שואלת שנחשוש שיחתוך את השורה האחרונה שכתוב בה תנאי או פרעון המזיק לבעל השטר, וחתום בה ראובן, ונכשיר את הגט ע"י המילים בן יעקב עד אם מכירים שזה כתב ידו של אותו בן יעקב.

והגמרא מתרצת שחותמים ראובן בן בשורה אחת, ואת שם אביו ותיבת עד בשורה הקודמת כנגד השורה הקודמת, או שיכתוב את המילה בן תחת סיום המילה ראובן. ואין לחוש שנכשיר ע"י התיבות יעקב עד לבד ונאמר שיעקב עצמו חתם, ד"ל שלא כותבים תיבת עד, ואף אם כותבים תיבת עד, י"ל דכשר כשיודעים שזו אינה החתימה של שום יעקב באותה מלכות.

קס"א: ואין תולים שחתם בשם אביו כדי לכבדו.

דאין אדם חותם בשם של אביו במקום בשם שלו, וגם אינו חותם בשם אביו כסימן (שהרי מצינו שהיו חותמים בסימן של דג או דקל או תורן של ספינה או אותיות), דלא חציף איניש לעשות שם אביו לסימן.

מר זוטרא מתרץ כל הקושיות הנ"ל, דס"ל שצריך שכל החתימות יתחילו ויגמרו באותה שורה, ואי לאו הכי פסול השטר המקושר, ובין אם התחילו למעלה וסיימו למטה ובין איפכא, אינו יכול להוסיף או לחתוך. ומ"מ כתב רבינו חננאל דמתני' דייקא כרב הונא.

קיום המחיקות - כל מקום בשטר שנמחק, ואינו במקום כתיבת "שריר וקיים", צריך לקיימו בסוף השטר, דאל"כ איכא למיחש שאחרי הכתיבה והחתימה מחק ושינה. וא"צ לכתוב את המילים 'ודין קיומיהון' אלא רק לקיים.

סיכומי 'תמצית'

ניתן להשיג את גיליונות סיכומי תמצית החודשיים על הדף היומני / משנה ברורה ומוסר (לפי סדר הדף היומני בהלכה) ועמוד היומני

- בנקודות ההפצה
- במייל 7692282@gmail.com

בנוסף ניתן לקבל במייל סיכומים על כל מסכתות הש"ס, ועל כל המשנה ברורה, ועל תנ"ך וספרי מוסר, או סיכומים לפי סדר הלימוד של: העמוד היומני, חבורת ש"ס, קנין ירושלמי, דף הכולל, קנין הלכה, תרי דף, אורייתא, אהבת שלום, ומפעל הש"ס.

מבחני 'לדעת'

מבחן שבועי על דף היומני ומשנה ברורה הפץ היים ואהבת הסד

ניתן לעשות את המבחנים מיום שישי עד יום שלישי בשעה 7:00 בבוקר:

- בטלפון 0737-289-669
- במייל 7692282@gmail.com
- בנדרים פלוס קופת לדעת.

הגרלות: בכל שבוע על 500 ₪ במזומן, זיכוי 300 ₪ ברשת 'יפה גוף', 101 זוכים בזיכוי 100 ₪ ברשת 'יפה גוף'.

מגבית והגרלה

לצורך ביסוס והרחבת מערכת סיכומי 'תמצית' ומבחני 'לדעת' נפתחה בימים אלו מגבית עם הגרלה מיוחדת.

אנו פונים בזאת לכל אלו שמקבלים תועלת מהסיכומים והמבחנים לטיפול חלק במגבית זו, כדי שנוכל לייצל את המערכת ולזכות לומדים רבים יותר בסיכומים איכותיים יותר.

ניתן לתרום בנדרים פלוס קופת 'תמצית'. או בטלפון 03-7630585 שלוחה 1450

לפרטים 052-7692282